

ЛІТЕРАТУРА:

1. Виноградова А. Что волнует прекрасный пол // Вечерний Николаев. – 1999. – 19 октября.
2. Лазоренко О. Жіночі громадські організації як складова українського громадянського суспільства // Суспільне життя. Сучасність. – 2006. – №1. – 26 с.
3. Лисогурська Л. Жінко, сотвори себе сама // Радянське Прибужжя. – 1997. – 3 червня. – 4 с.
4. Мейжис И.Я. Роль третьего сектора в развитии города // Городское развитие. – 1996. – № 1. – С. 53-56.
5. Обласна програма підтримки та розвитку науково-просвітницької діяльності громадських організацій у Миколаївській області на 2004-2010 роки. [Рішення] / Миколаївська обласна рада. – Миколаїв. – 2003. – 5 с.
6. Пашко А. Жіночий рух в Україні: історичний аспект та сучасний розвиток // ПравоУкраїни. Сторінки історії. – 2004. – № 3. – С. 48-56.
7. Херсон. Громада. Ініціатива / Громадські організації та благодійні фонди // www.hgi.org.ua/ch=grom_org

УДК 371.48 Сухомлинський

О.В. Сарасва

УПРАВЛІННЯ ЯК СКЛАДОВА ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО

У публікації автором розглянуто управління як складову педагогічної системи В.Сухомлинського. На основі аналізу наукових розвідок видатного вченого визначено особливість його підходів до реалізації положень педагогічної системи через управління.

In the article management as a constituent part of the pedagogical system of V. Suhomlynsky is considered by the author. On the base of analysis of scientific works of the prominent scientist, the peculiarity of his approaches to the realization of the points of pedagogical system through the management is determined.

Здобуття Україною незалежності, реформування освіти й науки зумовило потребу вивчення педагогічних поглядів та діяльності відомих українських культурно-освітніх діячів, просвітників, педагогів.

Особливе місце серед досліджень педагогічних персоналій посідають праці, присвячені вивченню окремих складових педагогічної системи Василя Сухомлинського, оскільки вона є постійним об'єктом уваги науковців не тільки в Україні, а й за кордоном.

Дана публікація продовжує цикл статей, в яких аналізуються складові педагогічної системи В.О.Сухомлинського. Вона присвячена розгляду управління як важливого і невід'ємного компонента педагогічної системи В.Сухомлинського, що забезпечує повноцінну реалізацію положень, думок, ідей педагога, втілення їх у навчально-виховний процес Павлівської середньої школи.

Це й закономірно, адже всі вивчені нами складові педагогічної системи будуть функціонувати лише за умови, якщо вони підпорядковані управлінню.

Про різноманітні аспекти внутрішкільного управління як складову педагогічної системи йдеться у творах: “Павлівська середня школа” (1969), “Розмова з молодим директором школи” (1973). Особливу увагу на питаннях управління зосередив Василь Олександрович у своїй кандидатській дисертації “Директор школи – керівник навчально-виховного процесу” (1955). Адже він упродовж 22 років працював директором Павлівської середньої школи. Саме завдяки накопиченому досвіду і його тривалій реалізації, вченому вдалося створити педагогічну систему, де управління становить рівнозначну складову.

Важливого значення Василь Олександрович надавав повноваженням директора школи, його завданням. До основних він відносив: розробку плану навчально-виховної і господарської діяльності; інструктаж виконавців і контроль за роботою всіх членів

шкільного колективу; допомога вчителю у створенні його власної творчої лабораторії. Такий широкий спектр повноважень, на думку В.Сухомлинського, вимагає, щоб на першому місці у директора знаходились навчально-виховні питання, а не господарські, щоб директор скоординував роботу всіх учасників педагогічного процесу.

Не залишав поза своєю увагою Василь Олександрович й організацію системи роботи директора та завуча з педагогами. З метою більшої ефективності В.Сухомлинський напередодні навчального року чітко планував й розподіляв конкретну роботу між директором і завучем, між директором і організатором позакласної роботи. Планування велось на кожний день, навчальний рік, п'ять років.

Він говорив, що “логіка педагогічного керівництва школою така, що нам неможливо працювати, якщо ми постійно не будемо аналізувати зв'язки сучасного з минулим і з майбутнім” [3: 602].

Педагогічне управління В.Сухомлинського-адміністратора полягало: в допомозі при вивченні навчальних програм, участі у роботі методоб'єднань, керівництві підготовкою і проведенням відкритих уроків, перевірці текстів контрольних робіт, ведення зошитів, класних журналів, відвідуванні й аналізі системи уроків, бесідах із завучем про власні педагогічні погляди, знання з дидактики, результати спостережень і відвідування уроків (директор відвідував по 40 уроків у кожного вчителя за навчальний рік), керівництві роботою деяких гуртків, допомозі у підготовці й проведенні факультативних занять.

На думку В.Сухомлинського, директор школи є організатором і керівником педагогічного колективу лише за умови, якщо об'єднає зусилля вчителів, які знайдуть втілення у творчій праці. “Завдання директора – зауважував педагог, – допомогти кожному вчителю в створенні індивідуальної творчої лабораторії” [2: 72]. Він повинен уміло знайти сферу для удосконалення педагогічної майстерності як учителя-новачка, так і досвідченого педагога. В Павлівській середній школі працювали методоб'єднання, семінари, виходив журнал “Наукова думка”. Найголовніша якість директора – “глибока любов до дітей”; висока педагогічна культура, рівень якої визначається “властивістю ... пізнавати світ серцем”, директор – “учитель учителів”, майстер педагогічної справи.

Будівля школи, її матеріальна база для В.Сухомлинського виступають і “необхідною умовою повноцінного педагогічного процесу”, і “засобом впливу на духовний світ вихованців” [2: 89]. Адже мистецтво виховання, на думку педагога, полягає в тому, щоб виховували і духовні цінності, і матеріальні, серед яких: середовище, обстановка.

Отже, внутрішкільне управління в педагогічній системі В.Сухомлинського включало педагогічне керівництво (вимоги до директора, завуча, вчителя, проведення методичної роботи) й організацію роботи школи та учнів (планування навчально-вихованої, позакласної роботи, організацію діяльності піонерської і комсомольської організацій, складання розкладу уроків, режиму школи та учнів).

Продуктивним і цікавим є досвід В.Сухомлинського з розробки і запровадження ідеї десятирічного планування. В основу планування педагог поклав увесь період перебування дитини в навчальному закладі. Шляхи реалізації цієї ідеї директор виклав у своїй авторській програмі, розрахованій на десять років.

Програма морального розвитку визначала комплекс цінностей, які повинні сформуватися у школяра через систему етичних бесід, участі у різноманітних видах діяльності. Програма занять із батьківської педагогіки, громадянського виховання та інших також були розраховані на десять років.

В.Сухомлинський визначив перелік питань, що становлять основу практичного планування роботи директора: “Як домогтися, щоб дитину тягло до колективу? Які внутрішні, духовні зв'язки – думки, почуття, переживання – можуть стати здоровою основою зміцнення колективу, дружби, товаришування? Як домогтися, щоб особисте щастя, особиста радість кожної дитини гармонійно поєднувалися з інтересами колективу, суспільства?...” [2: 48] і багато інших.

Саме таке планування, на думку Василя Олександровича, дасть змогу простежити шлях становлення індивідуальності дитини, розвиток її розумових і духовних сил.

Досвід педагога свідчить про те, що в центрі внутрішкільного управління його педагогічної системи знаходиться особистість і вчителя, і учня. Можливо, завдяки цьому процес планування в Павлівській середній школі став для Василя Олександровича творчою справою. Сам педагог планував власні буденні справи на кожний день. Наприклад, ось один день його життя:

“16/3 – понеділок, 1950 рік.

1. Провести конференцію учнів 5-10 класів, де обрати учнівський комітет.
2. Відвідати та проаналізувати урок фізики в 10 кл. (учитель Пащенко М.М.). Мета – аналіз засвоєння матеріалу на уроці.
3. Відвідати та проаналізувати урок фізики у 8 кл. Мета – аналіз викладу матеріалу.
4. Проаналізувати знання учнів з алгебри у 8 кл. (Перевірити зошити і класний журнал).
5. Викликати до школи батька учня 7-А класу Лозбіна.
6. Виготовити монтаж “Російські імена на карті світу”.
7. Купити умивальник для вчительської” [1: 24].

В.Сухомлинський розробив систему організаційних і науково-методичних заходів, що враховували особливості роботи адміністрації як з досвідченими, так і з молодими вчителями. У Павлівській середній школі проходили засідання педагогічної ради, як і в усіх школах, але там працювали і школи педагогічної культури, педагогічні понеділки, психологічні семінари.

Методична робота в Павлівській середній школі здійснювалась за безпосереднім керівництвом Василя Олександровича, через діяльність педагогічної ради, яка “має широке поле діяльності: ставить на облік усіх дітей з 4-річного віку; затверджує рекомендований режим дня для вчителів і учнів різних вікових груп, правила безпеки праці, розклад уроків, плани позакласних занять, обговорює зміст програм, теми творчих письмових робіт, якість книжкового фонду, дбає про удосконалення матеріальної бази...” [2: 67]. Під час її засідань, що відбуваються 7-8 разів на рік, розглядаються і розв’язуються практичні питання діяльності школи, серед яких: і затвердження керівника методичного об’єднання, і розподіл годин з урахуванням індивідуальних потреб кожного вчителя, і “разом з лікарем вчитель фізкультури визначає режим і обсяг індивідуальних вправ для кожного школяра та дбає про їх додержання і виконання” [2: 64], обговорення персональних справ учня і багато інших. Наприклад, план роботи Павлівської середньої школи на 1970-1971 рр. містить перелік питань, на розв’язанні яких ґрунтується робота педагогічної ради:

- “1. Розумова праця учнів на уроці.
2. Огляд уроків, відвіданих і проаналізованих директором і завучем.
4. Виховна робота в окремих сім’ях (виклик батьків на засідання педагогічної ради).
7. Система роботи з попередження неграмотності.
8. Робота зі слабоумними дітьми (інформація директора школи)” [5: 24].

Для сприяння професійному вдосконаленню вчителів при Павлівській середній школі працювала школа педагогічної культури, в роботі якої могли брати участь не тільки вчителі цієї школи, а й усі бажаючі. Передумовою створення школи педагогічної культури стали численні приїзди завучів, директорів інших шкіл. Робота тривала двічі на місяць. У цей час відбувалися відвідування та обговорення уроків, вивчення та обмін досвідом роботи, індивідуальні консультації з актуальних проблем освіти, що сприяли розв’язанню практичних проблем навчально-виховної роботи. Наприклад, тематика семінару педагогічної культури на 1970-1971 рр. була така:

- “1. Що повинен і може знати вчитель про виховання?
2. Як перетворювати знання в переконання?
3. Як учити і виховувати, щоб дитина вірила вчителеві?
11. Що значить важкі діти?

26. Проблема покарань і заохочень.

29. Як бути вчителю в тих випадках, коли дитина звертається з питанням: “Чому я в книзі читав одне, а в житті бачу інше?”

30. Учитель – совість народу” [5: 21].

Для професійного становлення вчителів у Павлиській школі регулярно проводилися педагогічні понеділки, випускався рукописний збірник “Педагогічна думка”, де педагоги публікували результати своїх досліджень, конспекти уроків, виховних заходів, плани тощо. Наприклад, колективну методичну роботу В.Сухомлинський зосереджував навколо таких основних питань навчально-виховного процесу, як: “що являють собою невстигаючі учні, які причини неуспішності” [5: 125], “єдність думки і почуття” [5: 74].

Особливість педагогічних понеділків полягала в тому, що вони складались з двох частин:

- 1) з розповіді кого-небудь з вихователів з подальшим обговоренням конкретних ситуацій, дітей, колективів Павлиської середньої школи;
- 2) з теоретичної доповіді, що присвячена одній із проблем, пов'язаних з навчанням і всебічним розвитком особистості.

Важливою формою організації методичної роботи в Павлиші були психологічні семінари, що проводились один раз на місяць. На цих семінарах обговорювались різноманітні проблеми, наприклад:

“1. Виховання любові до рідного слова.

5. У школі не повинно бути суєти, нервозності, поспіху, збуджених і пригнічених дітей.

9. Сутність самовиховання.

12. Психолого-педагогічні характеристики на окремих батьків і їхніх дітей.

13. Як досліджувати пам'ять дітей” [5: 23].

Серед методів педагогічного управління вчений віддавав перевагу таким: переконання і приклад. Але головним методом роботи директора з учителем є “індивідуальна, дружня, відверта, душевна розмова” [2: 42].

Індивідуальна робота директора з учителем в Павлиській школі включала два етапи:

1. Вивчення його роботи (найбільш ефективною формою є відвідування й аналіз уроків); директор відвідував 40 уроків у кожного вчителя з аналізом за навчальний рік;
2. Надання практичної допомоги – поетапне підвищення професійного становлення (директор і завуч повинні створити умови для удосконалення його майстерності).

Підтвердженням результативності, системності роботи В.Сухомлинського, як директора школи, стала праця, в якій подано опис та аналіз трьохсот відвіданих уроків. В архіві музею В.Сухомлинського зберігаються томи аналізів-конспектів, відвіданих В.Сухомлинським уроків учителів. Мету відвідування й аналізу уроків В.Сухомлинський сформулював так: “дослідити, як виявляється, розкривається на уроці інтелектуальне життя педагога, його кругозір, його духовні інтереси” [3: 581], а стосовно учнів у нього була стимулююча функція.

Управління навчально-виховним процесом, на думку Василя Олександровича, вимагає знання шкільних предметів. Саме тому він освоїв і теоретичні знання, і методику викладання всіх навчальних дисциплін.

Найважливішим засобом формування професійної майстерності вчителя, на думку В.Сухомлинського, є його власна бібліотека. Бібліотека школи, вчителя, учня покликана знайомити вихованця зі світом книги. В ній, як правило, повинні бути наявні зразки світової класики, література про людину і людство, монографії про життя і діяльність видатних діячів, словники, книги з різних галузей наук. Все для того, щоб дитина сама пізнавала себе. “Особиста бібліотека вчителя – це дзеркало його творчої індивідуальності. У створенні цього фундаменту духовного багатства вчитель не орієнтується на якийсь зразок, не добирає книги за якимось списком. Єдине, чого слід дотримуватись, – це принципу: особиста бібліотека

розкриває мою творчу індивідуальність і допомагає вводити вихованців у світ книги” [4: 79]. У шкільній бібліотеці було більше 15 тис. томів, а у власній бібліотеці родини Сухомлинських, якою могли користуватися всі бажаючі, нараховувалось більше 10 тис. томів.

У Павлівській середній школі на основі типових правил для працівників шкіл було встановлено і власні правила внутрішнього розпорядку, розроблено режим школи і режим для учнів. На думку В.Сухомлинського, “центральний момент режиму – правильне чергування праці і відпочинку, неспання і сну” [2: 130].

Василь Олександрович вважав, що правильно складений розклад уроків є першою й необхідною умовою ефективного розподілу навантаження на весь робочий тиждень, правильної організації режиму роботи і відпочинку вчителів і учнів.

Матеріальна база Павлівської середньої школи і навколишня обстановка (природа, праця, діяльність людей) становлять єдиний комплекс. Навчання різних вікових груп учнів відбувається в різних корпусах. Усі чотири будівлі для більшого комфорту містять учительську кімнату, в якій знаходиться розклад і створено затишну атмосферу.

У головному двоповерховому корпусі, де навчались учні 7-11 класів, поряд із класними кімнатами, що становлять особливу і найважливішу частину, спеціально оснащено для проведення навчально-виховного процесу, розташовано:

- кабінети математики, мови і літератури, іноземної мови, в яких були списки рекомендованої літератури для кожної вікової групи учнів, для позакласного читання французькою і німецькою мовами, рукописний журнал “Наша творчість”, фонотека;
- радіолабораторію, в якій знаходився шкільний радіовузол і обладнання для практичних робіт із радіотехніки;
- музичну кімнату з фонотекою музичних творів класиків і сучасників, народними інструментами;
- шкільний музей з матеріалами про те, чим живе колектив;
- методичний кабінет, в якому розміщено педагогічну бібліотеку;
- куточок для батьків, що містить інформацію про шкільне життя дітей;
- фотолабораторію;
- куточок образотворчого мистецтва, де проводяться виставки малюнків;
- спортзал;
- їдальня;
- тихий куточок, обстановка якого “спонукає до роздумів, спогадів, мрій” в оточенні репродукцій картин і фонотеки;
- куточок для дівчат, де знаходяться твори з анатомії і фізіології, про гігієну жінки, про материнство;
- кімнату-склад інвентарю для самообслуговування;
- окремий корпус для позашкільної роботи, піонерську і комсомольську кімнати з бібліотекою та атрибутами.

Крім того, у трьох одноповерхових корпусах, де навчаються учні 1-6 класів, розташовано кімнату для ігор і кімнату казок, змінні стенди “Світ у малюнках”, виставка учнівських зошитів “Пиши гарно і грамотно”; матеріал за рубриками “Поради юним технікам”, “Поради юним натуралістам”. У будівлі для учнів середніх класів коридор оформлений портретами і висловлюваннями видатних людей, монтажами-плакатами, які повинні розвивати допитливість: “Чи знаєш ти механіку?”, “Математика на кожному кроці”, “Чи прочитав ти ці книжки?”

У кожному корпусі знаходяться живі куточки, в навчальних кабінетах папки-стенди, що містять інформацію про останні новини в галузях різних наук, про їх практичне застосування.

Таким чином, усі приміщення, коридори, класні кімнати оформлені відповідно до віку, інтересів дітей. Василь Олександрович, створюючи матеріальну базу школи і обстановку, що оточує дітей, прагнув до того, щоб “у школі й стіни говорили” [2: 122].

Цікавим, на нашу думку, є й те, що форма організації управління безпосередньо залежала від нормативно-правової бази УРСР післявоєнних часів. А методи і прийоми управління властиві лише сільській Павлівській середній школі.

Отже, теоретичні положення педагогічної системи В.О.Сухомлинського реалізувались через специфічну систему управління, що включала організацію і планування науково-методичного забезпечення відповідно до умов роботи сільської школи, створення специфічної матеріально-технічної бази школи, системний і гуманістичний стиль керівництва школою, організацію самоосвіти й самовиховання школярів, організацію спільної діяльності педагогів, батьків, дітей у досягненні колективних та індивідуальних цілей, підвищення педагогічної кваліфікації вчителів. Зазначена система потребує більш детального дослідження в наступних наукових розвідках.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Литвиненко М.Н. Педагогічно-меморіальний музей В.О.Сухомлинського: Путівник. – К.: Рад. шк., 1979. – 36 с.
2. Сухомлинський В.О. Павлівська середня школа // Вибр. тв.: в 5 т. – К.: Рад. школа, 1977. – Т.4. – С. 7 – 390.
3. Сухомлинський В.О. Розмова з молодим директором школи // Вибр. тв.: в 5 т. – К.: Рад. школа, 1977. – Т.4. – С. 393 – 626.
4. Сухомлинський В.А. Книга о любви / Составитель А.И.Сухомлинская, Л.В.Голованов. – М.: Мол. гвардія, 1983. – 191 с.
5. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф.5097. – Оп. 1. – Спр. 930.

УДК 37.011:371.72(1919-1939)

Л.В. Сливка

НАРОДНОПЕДАГОГІЧНІ ЧИННИКИ ВИХОВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ДІТЕЙ І МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ (1919 – 1939 РР.)

Стаття висвітлює народнопедагогічні чинники виховання здорового способу життя дітей та молоді у працях педагогів Західної України впродовж 1919-1939 рр.

The article deals with the ethnopedagogical points in the field of forming children's and youth's healthy way of life in the published works of educational specialists in the Western Ukraine between 1919 and 1939.

Сьогодні, коли українське суспільство перебуває в пошуках ідеалів та виховних орієнтирів, оскільки в цьому – запорука відродження і розвитку нації, сучасний виховний процес покликаний забезпечити всебічний гармонійний розвиток дитини як найвищої цінності суспільства, її здібностей, особистісних рис, сформувати молоду особистість, зорієнтовану на “конструктивну поведінку в складних соціальних умовах на чіткій і міцній духовній основі” [4: 5]. Проблема виховання здорового способу життя школярів у цьому контексті перебуває в центрі уваги вітчизняних науковців, оскільки здоров'я нації в наш час розглядається як показник цивілізованості держави, що відбиває соціально-економічне становище суспільства, як головний критерій доцільності й ефективності всіх без винятку сфер господарської діяльності.

Слід зазначити, що завдання створення умов для збереження і зміцнення здоров'я підростаючого покоління, формування здорового способу життя школярів через сприйняття ідеалу і норм здорового, багатоманітного та щасливого життя кожного з них доцільно розв'язувати використовуючи водночас як інноваційні технології, так і прогресивні